

Закінчення. Початок на с. 18

інтелектуальної, в тому числі політичної, управлінської та економічної, еліти, так потрібної для перемоги України та її післявоєнної відбудови.

Деяким сучасним «реформаторам» (не лише в освіті) здається, що вони будують щось нове, практичне і потрібне. Але всі ці «творці» мають пам'ятати: варварство буває двох видів – одне руйнує, друге будує. І не факт, що друге краще за перше. Наприклад, в радянський період набудували масу «хрущовок». Але це не вирішило житлової проблеми, як і квартира в «хрущовці» не стала місцем для комфортного життя. Нині «хрущовки» – це тягар, який займає місце, а мешканці квартир в них і надалі залишаються в лабетах «совковості».

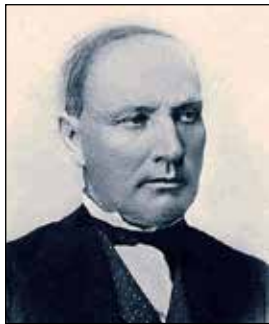
І ще одне: потрібно не забувати, що сучасна освіта готує інтелектуала, творчу особистість, а не «гвинтика» для державної машини. Наразі ми говоримо про «суспільство знань», про творчість і демократію. А те, що інколи пропонується у вигляді перетворень, фактично є шлях не університетської освіти, а набуття професії, як у ПТУ – муляра, слюсаря, сантехніка тощо. Якщо так, то навіщо тоді чотири роки в бакалавраті і два роки в магістратурі голову морочити? Закінчи за три-чотири місяці курси бухгалтерів чи управлінців, і все нормально – дешево, практично, вигідно. Можливо, в цьому і полягає покликання «реформаторів» – перетворити класичний університет і фундаментальну освіту на курси, а студентів-інтелектуалів – на «пролетарів розумової праці», але з «вищою» освітою?

Р. С. Кожна освічена людина знає про сумнівну славу Герострата, грека з м. Ефеса, який у 356 р. до н. е., щоб обезсмертити своє ім'я, спалив храм Артеміди Ефеської (одне із семи чудес світу). З того часу усіх, хто ініціював руйнацію і знищення – вважали вартим вічної ганьби, й для швидкої асоціації називали Геростратом.

Олександр МІХНО,
директор Педагогічного музею України,
старший науковий співробітник ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського,
доктор педагогічних наук

210 років від дня народження Яніса Цимзе (Jānis Cīmze; 1814–1881), латиського педагога, хорового диригента, композитора

Яніс Цимзе народився 3 липня 1814 в околицях Рауни в Ліфляндії (Латвія). Навчався у Раунській школі. Почав вчителювати у віці 16 років, спочатку домашнім вчителем у маєтку Розес та у Смілтені, з 1833 – у парафіяльній школі у Валмієрі. У 1836–38 навчався в учительській семінарії у Німеччині у місті Вайсенфельс, потім подорожував Німеччиною, Швейцарією, Австрією та Італією, де знайомився з методами підготовки вчителів того часу. Далі рік провів у Берлінському університеті, де перейнявся ідеями Фрідріха Дістервега щодо розвитку народних шкіл та вивчав музику у Людвіга Ерка, аранжувальника німецьких народних пісень.

У 1839–81 – директор, викладач співу, гри на скрипці та на органі, хорового диригування та народного співу Відземської учительської семінарії, першого професійного навчального закладу для підготовки вчителів. Саме тому Яніса Цимзе називають учителем вчителів. Під його

Липень 2024. Постаті

керівництвом семінарію закінчили понад 400 латиських та естонських вчителів, які згодом стали професійними музикантами та активними збирачами народної творчості, стимулюючи розвиток національної культури. Ініціатор конференцій народних вчителів Ліфляндської губернії, які сприяли професійному вдосконаленню вчительства.

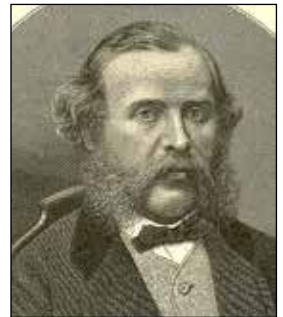
Будучи прихильником християнського виховання, Я. Цимзе вважав, що не можна обмежуватися розумовою освітою, а треба формувати і спрямовувати почуття дітей. З цією метою особливу увагу у процесі викладання приділяв розвитку музичних здібностей, а головний шлях до цього вбачав у хоровому співі. В освітньому процесі Я. Цимзе дотримувався педагогічних принципів Песталоцці та Дістервега. В семінарії викладали садівництво, заклали фруктовий сад та парк. Навички, необхідні майбутнім вчителям, набували у педагогічній школі при семінарії.

Композитор обробив близько 350 латиських народних пісень, започаткував поширення дитячих та народних хорів. Багато пісень (близько 200) згодом опрацював для хору. У 1872 видав збірку пісень «Пісенна єдність», перші дві частини якої містять опрацювання латиських народних пісень. У 1873 пройшов перший пісенний фестиваль традицій хорів свят, який став традиційним і проводиться кожні п'ять років.

Помер 22 жовтня 1881 у Валці та похований на цвинтарі громади Лугажі, де йому встановлено пам'ятник з чорного граніту з написами естонською, латиською та німецькою мовами з трьох сторін: «З вдячністю шкільному вчителю від шкільних вчителів його народу в Ліфляндії».

190 років від дня народження Миколи Корфа (1834–1883), педагога і просвітника, земського діяча

Микола Корф народився 14 липня 1834 у Харкові. Походив із знатного роду баронів Корфів (Korff), що переїхали із Вестфалії (Західна Німеччина). 1854 закінчив Олександрівський лицей у Петербурзі і деякий час

служив у Міністерстві юстиції. Невдовзі залишив службу і переїхав в Україну до свого невеликого маєтку в с. Нескучному Олександрівського повіту Катеринославської губернії (нині Волноваський район Донецької області), що дістався у спадок від матері. Невдовзі став одним з активних земських діячів: у 1866–72 – почесний член, а потім – голова училищної ради повіту.

Головним сенсом життя М. Корфа стала освітянська діяльність у межах земств. Він першим розробив теоретичні та практичні засади земської народної освіти, створив тип однокласної земської школи з 2–3-річним строком навчання («корфівські тризимки»), з одним учителем і трьома відділеннями в класі. Згодом на працювання М. Корфа отримали загальне визнання, їх було реалізовано на законодавчому, міністерському рівнях і втілено у більшості губерній. У 1867–72 відкрив в Олександрівському повіті майже 100 облаштованих шкіл з підготовленими вчителями, начотними посібниками, бібліотеками, особисто інспектував їх, постійно дбав про підвищення кваліфікації педагогів (зокрема, ініціював проведення з'їздів-курсів для вчителів народних шкіл: перші три – у власній садибі, наступні у Гуляйполі, Маріуполі, Херсоні, Бердянську).

Автор великої кількості публіцистичних статей, у яких відстоював інтереси народної школи, право навчати дітей їх рідною (українською) мовою, п'яти підручників і посібників, серед яких – «Наш друг» (1871; перевидався 19 разів).

У 1872–80 проживав у Швейцарії. Потім повернувся до свого маєтку і продовжив опікуватися практичними питаннями народної освіти

(головно-проблемою ліквідації неписьменності) в Маріупольському та Олександрівському повітах Катеринославської губернії та Бердянському повіті Таврійської губернії. Розробив тип недільних повторювальних шкіл, у яких закріплювалися знання, отримані учнями в початковій школі.

Помер 25 листопада 1883 у своєму маєтку (за іншими даними – у Харкові). Того ж року Катеринославське губернське земське зібрання висунуло ідею створити зразкову школу пам'яті М. Корфа. Школу було збудовано у 1895 на території садиби освітянина у с. Нескучному (пріснувала до 1967, коли була переведена у новозбудоване двоповерхове просторе приміщення по сусідству). В 1992 на території маєтку М. Корфа був створений Меморіальний музей-садиба В. Немировича-Данченка; частина його експозиції висвітлює й життєвий шлях та діяльність М. Корфа.

130 років від дня народження Олдоса Гакслі (Aldous Huxley; 1894–1963), англійського письменника, філософа, автора роману-антиутопії «Прекрасний новий світ» (1932)

Народився 26 липня 1894 у м. Годалмінг. Походив із британської еліти: серед його родичів було чимало письменників та науковців. Ще навчаючись у Оксфорді, майбутній письменник чітко усвідомив своє літературне покликання, а свій перший роман написав у 17 років.

У 1917 Гакслі влаштувався працювати викладачем французької мови в Ітонський коледж, де навчав і студента Еріка Блера, який пізніше прославився під псевдонімом Джордж Орвелл як автор антиутопії «1984». Хоча у Гакслі не дуже виходило стежити за дисципліною в аудиторії, особлива манера розмовляти зробила його дуже популярним серед студентів. Розмовляв Гакслі

з надзвичайною витонченістю: відкинувшись на спинку стільця і спрямувавши погляд блакитних очей поверх голови співрозмовника, він неквапливо розвивав свої думки, що буквально завожувало слухача.

На 1930–50-ті припадає основний період творчості Гакслі. В цей час він видає низку романів та есеїв, в яких піднімає такі проблеми, як дегуманізація особи в індустріальному світі, наслідки наукового прогресу, зв'язок людини і державної системи тощо. 1932 публікує роман-антиутопію «Прекрасний новий світ» (Brave New World), який приніс йому світову славу.

Антиутопія стала бестселером і вразила читачів немислимо деформованим суспільством. Автор описав світ, де люди поділені на касты (причому цей поділ відбувається ще на рівні ембріонів), де культура споживацтва і розпуста набули нечуваних масштабів. Гакслі оповів історію про суспільство, де всі норми та цінності перевернені з ніг на голову: зчотливості та моногамності стали непристойними, а материнство і сім'я сприймалися як огида і збочення. Пригоди головних героїв роману демонструють реальність, де джерелом щастя для людей стають наркотики й розваги, де за яскравою формою криється страшна суть системи, в якій немає місця людині.

В антиутопії Гакслі проорокував майбутнє, де людство контролюється технологічними і соціальними засобами, що призводить до втрати індивідуальності і людської свободи. В цьому майбутньому освіта включає не лише академічні знання, а й активне формування цінностей через медіа, рекламу та інші форми масової комунікації. Гакслі показав, як освіта може бути використана для маніпулювання суспільством, а його прогнози щодо впливу технологій на суспільство і освіту відображають актуальні проблеми, з якими стикається сучасна педагогіка. Роман змушує задуматися над тим, яким шляхом ми йдемо та куди він нас приведе.

Українською мовою роман «Прекрасний новий світ» вперше опубліковано 1994 у журналі «Всесвіт» (переклад Сергія Маренка), а 2016 у Видавництві

Старого Лева антиутопія вийшла під назвою «Який чудесний світ новий!» (переклад Віктора Морозова).

Майже за 30 років після виходу антиутопії Гакслі опублікував її нехудожнє продовження – «Повернення в прекрасний новий світ», де розмірковував, наскільки наблизився чи віддалився наш світ від описаного в першому романі. Письменник дійшов висновку, що ми рухаємося до концепції «прекрасного світу» набагато швидше, ніж він припускав.

Гакслі часто переїжджав. Він жив у Бельгії, Франції, Іспанії, Тунісі та Італії, а з 1937 – в США, де й помер 22 листопада 1963 в Лос-Анджелесі.

170 років від дня народження Георга Кершенштайнера (Georg Kerschensteiner; 1854–1932), німецького педагога, автора теорії громадянського виховання, одного із фундаторів музейної педагогіки

Народився 29 липня 1854 в Мюнхені. Закінчив Мюнхенський університет (1883), працював викладачем у комерційних училищах і гімназіях у Нюрнберзі, Швайнфурті та Мюнхені. У 1895–1918 – міський шкільний радник у Мюнхені. З 1918 – професор Мюнхенського університету.

Автор теорії громадянського виховання, яку найповніше викладено в працях «Поняття громадянського виховання» (Der Begriff der staatsbürgerlichen Erziehung, 1910) і «Поняття трудової школи» (Der Begriff der Arbeitsschule, 1912). Народну школу й армію розглядав як найважливіші державні виховні інституції. Реалізуючи свої ідеї, перебудував навчальні плани народних шкіл Мюнхена. У них велике місце відводилося математиці, природознавству та малюванню. Сприяв запровадженню активних методів

навчання з широким використанням наочних посібників, практичних робіт, екскурсій. Його реформаторські ідеї справили значний вплив на розвиток педагогічної теорії та шкільної практики в Європі перших десятиліть 20 століття.

Менш відомий Кершенштайнер як музейний діяч, один із творців Німецького музею шедеврів природознавства і техніки Мюнхена й автор музейно-педагогічної концепції. Основою музейної комунікації він визначив музейну експозицію, побудовану за педагогічним принципом, а саме: відповідність логіці базової науки, рівню сприйняття відвідувача і меті навчання. Інша важлива його заслуга – розвиток принципу наочності. Замість пасивного сприйняття він запропонував активну творчу діяльність відвідувачів музею за допомогою інтерактивних експонатів музею та діючих моделей.

Педагогтайнер написав передмову до українського видання своєї праці «Що таке державногромадянське виховання», в якій залишив теплі міркування про Україну й український народ. Ця книга вийшла 1918 у видавничій серії «Нові виховничі шляхи», редакторами якої були українські педагоги Роман Смаль-Стоцький та Василь Сімович. У передмові Г. Кершенштайнер пише: «Саме тепер минає шість років із того часу, як я під час однієї своєї наукової подорожі зазнаючись з Україною. Вже тоді, як несли мене коні українськими селами, вже тоді зносили з українським народом викликали в мене якнайгарячішу симпатію до цього типу людей, я радів, дивлячись на безліч інтелігентних облич, мене тішила їх добра вдача, що так і біла із їх слів... Народ будучини, подумав собі я... Нехай же ця книжка... стане у пригоді й новій українській державі, коли вона саме збирається чимраз більш оживляти та поглиблювати державний спосіб думання у свого народу».

Помер 15 січня 1932 у Мюнхені. Рішенням ЮНЕСКО 1988 року Георг Кершенштайнер визнаний одним із чотирьох педагогів, які визначили спосіб педагогічного мислення у XX столітті, поряд із Джоном Дьюї, Марією Монтессорі та Антоном Макаренком.